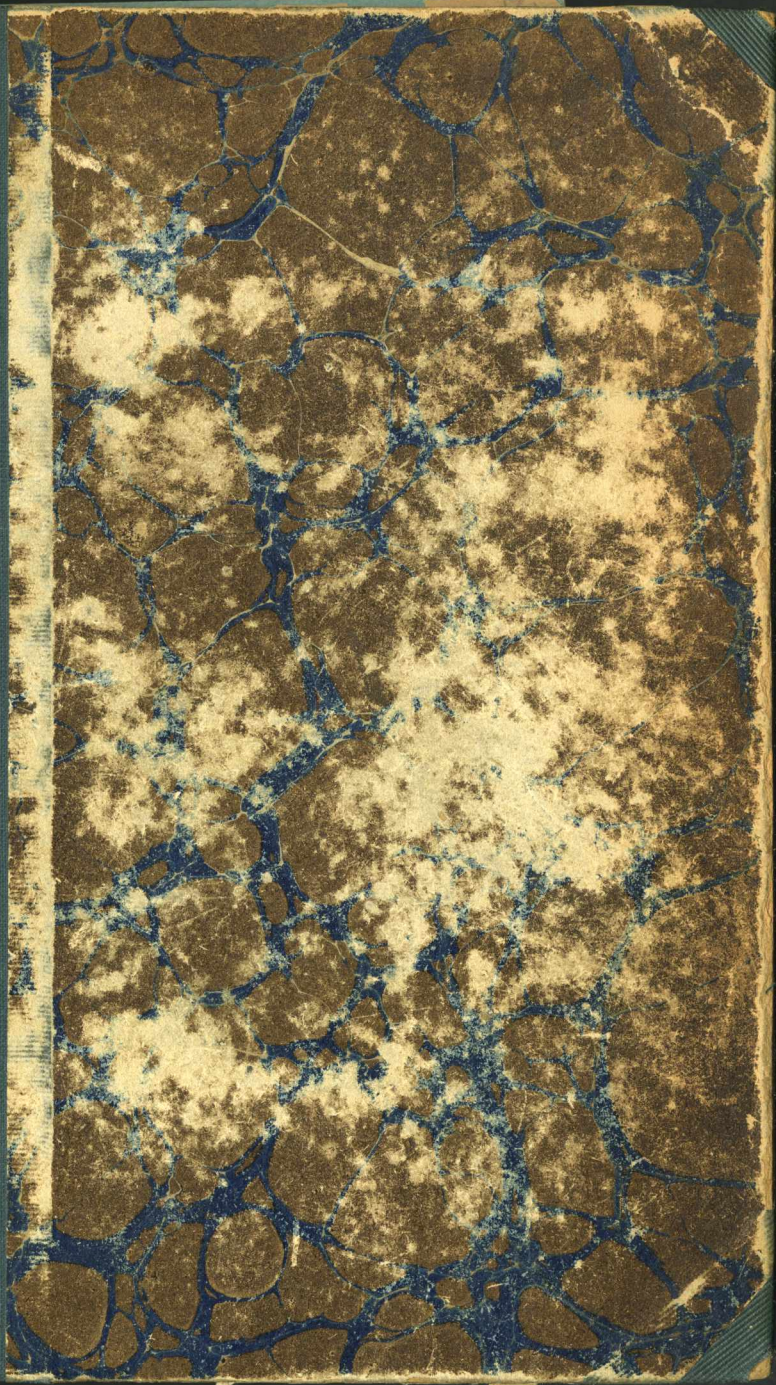

Politikai
röpiratok.

95.

95
733

SZÓZAT
AZ ŐSISÉG DOLGÁBAN.

IRTA

PELÁTHY ISTVÁN.

2.

SZÓZAT
AZ ŐSISÉG DOLGÁBAN.

IRTA

PELÁTHY ISTVÁN.

PESTEN.
EISENFELS ÉS EMICH KÖNYVNYOMDÁJA.
1851.

DE BALLAGI GEZAR

Előszó.

A tárgy nem politikai, s így e csekélység nem a kíváncsi, ujdonságot szerető tömegnek, hanem jogtudó vagy érdekelt birtokos számára van írva.

1102

1102
1103
1104
1105
1106
1107
1108
1109
1110
1111
1112
1113
1114
1115
1116
1117
1118
1119
1120
1121
1122
1123
1124
1125
1126
1127
1128
1129
1130
1131
1132
1133
1134
1135
1136
1137
1138
1139
1140
1141
1142
1143
1144
1145
1146
1147
1148
1149
1150
1151
1152
1153
1154
1155
1156
1157
1158
1159
1160
1161
1162
1163
1164
1165
1166
1167
1168
1169
1170
1171
1172
1173
1174
1175
1176
1177
1178
1179
1180
1181
1182
1183
1184
1185
1186
1187
1188
1189
1190
1191
1192
1193
1194
1195
1196
1197
1198
1199
1200

I.

BIRTOK-TULAJDON.

Míg a városi birtok, és 1848 óta a volt jobbágyi, (most falusi,) nemnemesi birtok szabadon jár és kel: az alatt a nemesi birtok még mindig régi hosszú czopfban tipeg tapog bizonytalanúl, hitel és biztosság nélkül; — hogy ez még mostanáig is így van, az nem olly csudálatos dolog; de az különös, hogy még mindig találkozhatni olly penészes fölfogásu férfipéldányokra, kik e nevetséges korszerűtlen czopfban vélték és vélik látni nem csak alkotmányos szabadságunk, mi több

a nemzetiség főpalladiumát, mint hajdan Sámson hosszú hajában vélte rejleni óriási erejét.

1847. évben e háromféle birtok közül — nemesi, városi s jobbágyi — csak az egyikhez volt kötve valódi tulajdon, a városi birtokhoz; ki városi birtokot, ha nem is mindig becsületes módon, de becsületes cím alatt szerzett, az azt eladhatta, cserélhette, elajándékozhatta, akárkinek és bármikor tetszése szerint. Hogy a jobbágyi birtok tulajdon nem volt 1848 előtt, azt vitatni szükségtelen; 1848 óta azonban a volt jobbágynak is van tulajdona. A háromféle birtok közül jelenleg csak a nemesi birtok nem tulajdon.

Csak a nemesi birtok az, mellynek az előbb alig álmodott terhek viselésén kívül most is még azon két ellenséges lényvel kell küzdeni, melly minden

lépését argusz szemekkel követi: e két ellensége a magánpolgár előjoga, a másik a fiscusi jog; hogy a magánpolgárok joga azon axioma szerint „*juri non praescribitur*“ a nemesi birtokosnak egy nyugalmas perczet nem enged, mellyben biztosan azt mondhatná: íme ez tulajdonom; azt eléggé tapasztalja a nemes birtokos; de a fiscust illetőleg sem mondhatja egyik is, hogy tulajdona van.

En az adomány (*donatio*) és az *inscriptio ad dies vitae* közt igen sok analogiat találok: mindkettő csak birtokhasználat és nem egyéb, az adomány a záradékba iktatott családdal, az *inscriptio* az *inscriptionalista* személyével elenyészik; tulajdont sem ez, sem a másik nem ad, és így a birtoktulajdont annál kell keresni, kinek hatalmában áll a birtok iránti szabad rendelkezést gátolni: ez

pedig az adományos birtoknál a kincstár. A nemesi birtok a fiscust illetőleg csak azon rendkívüli esetben tulajdon, midőn az adománylevélben ezen záradék vagyon: „legatariis et cessionariis;“ de ezen esetben is csak az első adományosra nézve tulajdon, mert a hagyományosnál megszűnik a szabad rendelkezés, és megszakadtával ismét a fiscusra száll: világos tehát, mint már sok tudta előbb mint én, ha nem is tudja az egész világ, hogy a nemesi birtok nem valódi tulajdon.

Hogy illy állapot az 1848 előtti institutiókkal még egy darabig maradhatott volna, azt nem tagadom; de most, miután a jogegyenlőség és így a közteherviselés életbe lépett, a nemesi birtokos továbbá ki nem lehet zárva a tulajdontól, különben veszte elkerülhetlen.

A nemesi birtokosok érdekében tehát,

kik azért, hogy előjogaikról lemondtak, nem szüntek a nemzet egy kiegészítő része maradni, azok érdekében, kiknek előjogaikról nem annyira kényszerített mint önkéntes resignatiójok méltányos elismeréseül annyi szemét szóratik szemükbe majd aristokratia majd altconservatív elnevezés leple alatt a sok pseudo politikus, által, kihez jobban illik a kaptafa minő a politika, tehát nem ugyan-ezek, hanem a szenvedő nemesi birtok érdekében, az ősiség dolgában, szükség, hogy történjék már valami.

II.

UTI POSSIDETIS, VAGY HATÁRIDŐ?

Midőn az ősiségi kérdés roppant tömkelegébe bele merül az ész, ugy annyira

tornyosulnak a gondolatfárasztó eszmék, hogy nem csuda, miszerint a nagyobb rész elunván a sok gondolkodást, elkiáltja: minek a sok szó, mondjátok ki, „uti possidetis,“ vége az ösiségnek, ez az egész. Az ösiség eltörlésének ezen módjával tart a fiatalság nagy része s azok, kiknél a gondolkodásmód még mindig ifjonezos; mások pedig, kiknél szinte kellemetlen hatása a sok gondolkodás vagy talán alattomos, csudálói az ösiségi szerkezetnek illyfélékkel lépnek elő: a tulajdont sérteni nem szabad, bizonyos határidőt kell engednünk és pedig jó hosszút, miszerint mindenki használhassa jogát vagy kikereshesse azt, habár a néhány ezer per negyvenezerre is szaporodnék, és czélt csak század múlva érnénk; az illy gondolkozásuak közt kevés fiatal vagyon, többnyire táblalabiró,

agg ügyvéd, — kiknek gondolkodásmódja lassú, öszies.

Azt mondják, hogy az ösiségi kérdés föloldása egy szakértő választmányra van bízva, mellytől reményleni lehet, hogy e kérdést máskép nem fogja megoldani, mint lehető öszhangzásban a nemzet érdekével; — e választmány munkálata mikor lép életbe, nem tudjuk, de azt a Martius 4-ki Chartánál fogva bizvást remélhetni, hogy e nemzeti életünkbe s magánviszonyainkba olly mélyen beható tárgy eleinte csak provisorie lépénd életbe, s annak idejében constitutionalis álladalomhoz illőleg az országgyűlés bírálata alá kerülend, — utólagos jóváhagyás reményében, mint szokta mondani Mézsáros hajdani hadügyminister.

Én e tárgyban három kérdést szemeltem ki: 1. Hogyan töröltessék, egy

vágással vagy határidőt engedve? —

2. Azon esetben, ha a kincstár le nem mond az eventualis örökösödés jogáról, miként történjek ezen jog megváltása?

3. Az eltörölt ösiség helyébe milly törvények hozassanak?

Az első kérdést illetőleg véleményem sem új sem eredeti, hanem módosítása azon javaslatnak, melly 1847. ösiség cím alatt Gosztonyi Miklóstól megjelent, és mellynek lényege abban áll 48. lap:

„Mondassék ki, hogy mindeu birtok abban a kézben marad, mellyben a törvény találja. Mi abban a szempillantásban megerősít minden birtokot, megadja annak valódi becsét, megalapítja a rendíthetlen hitelt. Ki a birtokhoz jó igényt tart és azt perben hebizonyítja, annak tartozzék a birtokos, ha bizonyos határidő alatt a birtokot megtartani akaró

szándékát kinyilatkoztatja, rajta fekvő pénzt és beruházásait levonva, a fönmaradandó becsárt kifizetni; ha nem, fizettség ö ki s mozdúljon a birtokból.“

— Ez az eszme az uti possidetis és a határidő túlságainak juste millieuje.

Az egész javaslat 13 pontból áll, mellynek fő lényegét, mint kivonatban előadám, elfogadva, csak a 2-dik és 13-dik pont ellenében van észrevételem.

A második pont ellenében, melly így szól: „A követelőknek kivétel nélkül adassék bizonyos határidő, egy, két vagy három esztendő, melly alatt jogakkal előállhatnak“ igénytelen észrevételem az: miszerint, — minthogy a folyamatban lévő táblai perek rövid utoni bevégezése is több évekig fog tartani, az ösiség kérdése pedig már tíz éve, hogy sajtó utján és oszraggyülésileg annyira

meg volt vitatva, hogy ennek előbb-
utóbbi eltörléséről csak gondatlan vagy
makacs kételkedhetett, és így jogainak
előmutatására vagy kikeresésére szünetlen
intve volt —, csak azoknak engedessék
bizonyos határidő, kiknél a perkezdési
jog csak az 1847-ki országgyűlés előtt
egy évvel támadt és így a perkezdésre
elég idejük nem volt. A fiscusra nézve
ismét más módon kellene intézkedni, mint-
hogy az ő joga különbözik a magánoso-
kétől mint azt alább bővebben látni fog-
juk. A fiscust illetőleg azon esetben ha
az eventualis successio helyébe kárpótlást
követelend, csak olly esetről lenne meg-
engedve a per további folytatása, midőn
a fiscus már ítéletet nyert és pedig ked-
vezőt; a többi pereket illetőleg, ha a
fiscus az eventualis successióról le nem
mond, ugyanazon módot ajánlanám, mellyet

az eventualis successio mikinti megváltásáról előadni fogok.

A 13-dik pont így szól: „A korona már életbe lépett jogaival úgy szinte öt szenvedőleg érdeklő pereivel, a többi ország lakosival egy vonalba levén, mi örökösödési jogát illeti — — — azt a közterhek megalapítása alkalmával kelle-ne méltó és aránylagos számba venni.“

E pontról, minthogy a három általam kiszemelt kérdésekbe vág, a 3-dik §-ban fogok bővebben szólani.

E javaslat czélszerűsége s méltányos-sága abban áll, hogy a jelenlegi birtokost jószága megtarthatásában biztosítja, és mind a mellett a jogigényt bizonyítónak kárpótlást nyújt, vagy röviden az uti possidetis elv megalapítása a jogot bebizonyító kárpótlásával.

III.

A FISCUS ÖRÖKÖSÖDÉSE MEGVÁLTÁSA.

Tudjuk, miszerint a fiscus joga a nemesi birtokot illetőleg kétféle: az egyik a magszakadás vagy hűtlenség esetéből származott életbe lépett jog, légyen az nyilvános vagy lappangó; a másik a jövő, eventualis jog. A létező nyilvános és lappangóra nézve különbség nincs a fiscus és a magánpolgár joga közt. Mi a fiscus jövő örökösödési jogát illeti, nagy különbség van a fiscus e joga s a magánpolgárok joga közt: a fiscus eventualis örökösödési joga előbbutóbb bizonyos, mivel minden jószág magszakadás esetében a koronára vissza száll; a magánpolgár joga nem a jövőben, hanem a multban gyökerezik, neki csak a multakból

tamadott perlekedési joga van, és ez töröltetik el az ősiség által; a fiscus joga a jövő- s multban gyökerezik, a multa nézve olyan, mint az egyes polgáré, de a jövőt illetőleg (eventualis successio) a jog egyedül őtet illeti.

Mondják ugyan, hogy a fiscus ezen eventualis örökösödésről önként le fog mondani, mi nem lehetlen, sőt ohajtani való ez időben, midőn a nemesi birtok olly szorult állapotban van, de főleg az okból, mivel ezen örökösödés úgy sem olly bő jövedelmi forrás és így a megváltás díja sem léssen olly jövedelem, mint némely képzei.

Én azonban a lehetségest mellőzve, a valószínűt teszem föl: ha a fiscus eventual-örökösödése megszűnéseért kárpótlast követelend.

Mi módon történjék ez?

Az idézett könyv 13-dik pontjában előadott azon javaslattal, miszerint a kárpótlás az adóba beszámíttassék, nem tartok, mivel ez adózást csak a nemes birtokra lehetne róni; mert azt talán csak kivánni senki sem fogja, hogy a földművelő, polgár, birtoktalan nemes más birtokát kiváltsa; e szerint a nemes birtokos egy új adóval terheltetnék meg.

A fiscus örökösödése megváltása kétféle módon történhetett 1848 előtt. Az egyik az, miszerint a nemesi birtokosok mindnyájan egyszerre váltották volna ki birtokaikat arány és mennyiség sőt az eventualis örökösödés közel- vagy távolléte tekintetbe vételével. E mód leggyorsabb lett volna, ha nem is mindnyájoknak kívánatos, de a kivitelben könnyű lett volna-e, más kérdés? Ez lett volna a kényszerített megváltás.

A második mód az, és én csak e módot gondolom mostani időben lehetségesnek, miszerint minden nemes birtokos, ki jószágát a fiscus successiójától megváltani kívánja, azt a föntebbi arány tekintetbe vételével egy választott bizottmány által kitüzendő s kevés módosítással minden birtokra semel pro semper szabad laudemialis mérsékelt taksa lefizetése mellett válthassa ki örök időre úgy, miszerint a fiscus magszakadás esetében a jószághoz semmi igényt sem tartana többé, s a birtokosnak szabad lehessen a fiscus irányában jószágát bármikor és kinek eladni; illy megváltott jószágról adassék a vevőnek vagy birtokosnak egy oklevél, melly minden adásvevésnél, ha szükség, előmutattnék bizonyságúl, miszerint a jószág a fiscus örökösödésétől meg van váltva. Ki a jószágot kiváltani

bírná, kiváltaná, a ki nem váltja ki, ámlássa; megjegyezvén, hogy szegényebb birtokosokra nézve a taksa lefizetése rátaikban is történhetnék, mit mostani időkben a nagyobb birtokosoknak szintén meg lehet engedni.

Tehát, hogy értsen az olvasó, egy az ország minden birtokára, mennyiben lehetséges, egyenlőn kiszabandó laudemialis fizetést gondolok a célhoz leginkább vezetőnek s e fizetés meghatározásánál csak az változtatna valamit, ha a magszakadáshoz oly közel volna, hogy törvényes örököshöz kilátás nem volna. Ez esetben természetes, hogy a fiscus örökösödése nem eventualis, hanem bizonyos.

IV.

Azon kérdés keletkezik most: az eltörölt ösiség helyébe milly törvények hozassanak? Két főosztályba sorozandók azon törvények, mellyek az ösiség helyébe hozatni fognának: az egyik, mellyek az új törvénykezési rendszer leendő; a másik osztályban leendnének azon törvények, mellyek az örökösödési rendszert szabályozzák. Távol tőlem e kis iratban részletes törvényjavaslatokba ereszkedni, csak azon igénytelen véleményt mondom ki, miszerint a törvénykezési rendszer átalakítása kevesebb gondba s munkába fog kerülni, mint az új örökösödési rendszer életbe léptetése. Az előbbinek a váltótörvények- és a rövid eljárásban már meg van az alapja s alig szükség más

mint az eljárást csekély módosítással a táblai ügyekre kiterjeszteni.

Sokkal több gondot fog adni az új örökösödési rendszer behozatása. Már ha a quartalitium eltörlése kerül szőnyegre, a korszellem és méltányosság igénylende, miszerint a fiú s leányok közt egyenlő örökösödés legyen szabály végrendelet hiányában.

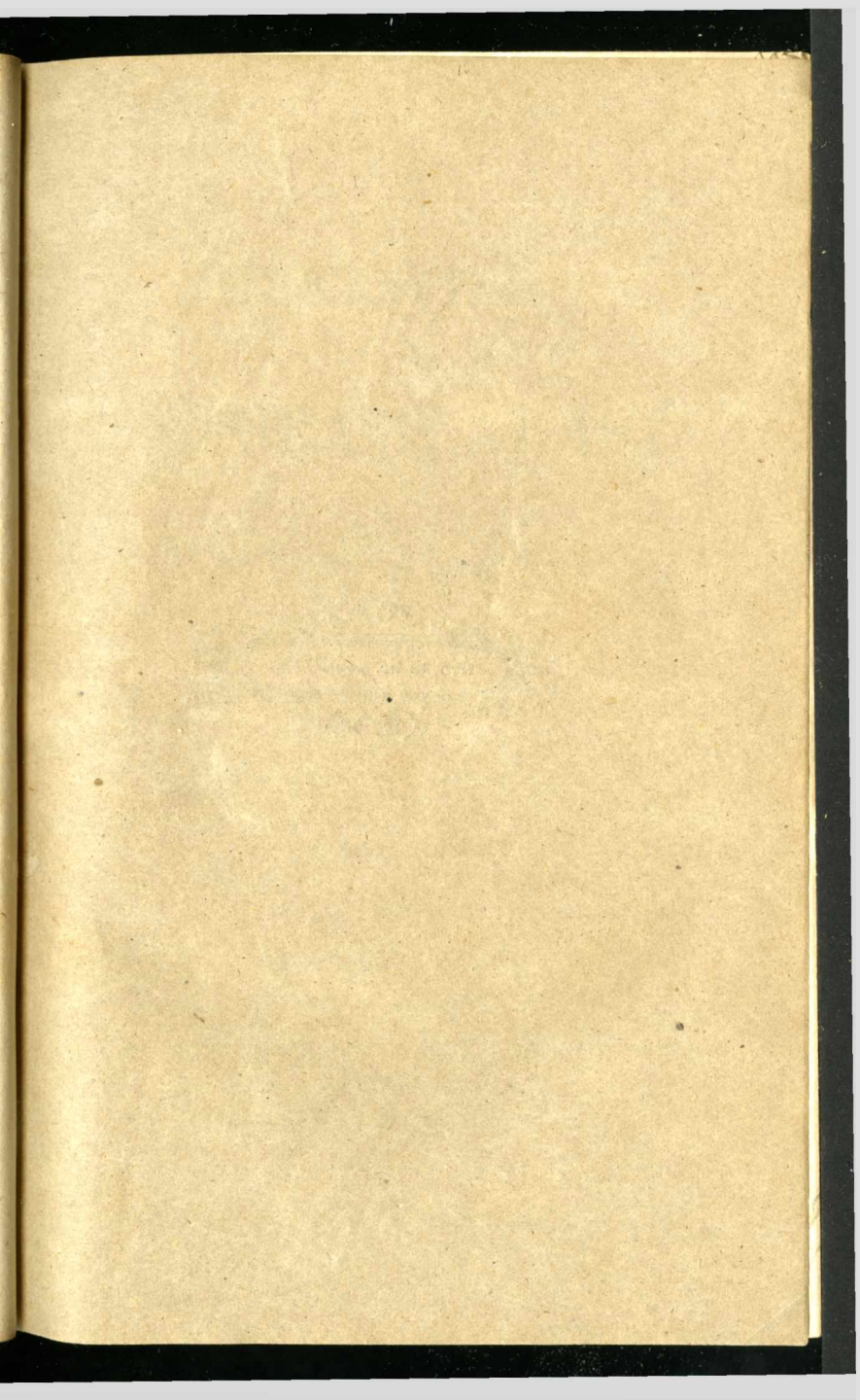
Az ősiség dolgában a nagyobb szám előtt azon eszme uralkodik, miként az ősiség eltörlése magával hozandja okvetlenül az ősi birtokkál korlátlan szabad rendelkezést; az való, hogy az ősiség módosításának vagy megsemmisítésének egyik főczélja a jószággal szabad rendelkezés, a min alapúl a jószág biztossága s becse; de midőn e törvény az ősiség eltörlésével a birtokot szabadabb lábra akarja állítani, még nem következik,

hogy e szabadság korlátlan legyen. E kérdésnél más nemzetek intézvényei aránt szükség leszen indulni, s a jót kiszemelve, mennyiben alkalmazható, azt elfogadni.

Az új örökösödési törvények ügyében csak az általánosan jelesnek elismert Code Napoleonra hivatkozom, mellynél fogva az örökség valódi tulajdon, de nem úgy hogy az örökös az egészet elpazarolhassa, mért az örökség egy részét eladni tilos; ha tehát nem kívánjuk, hogy a korlátolt állapotból a korlátlan szabadságba átlépés által sok vagyonos család véginségre jusson, szükséges, miszerint a leányok sőt a született fiúk tekintetéből is egy harmad- vagy negyedrészt az ősi jószágból kivágassék és a szabad rendelkezéstől (az illetők visszaszerzési joga fõntartása mellett) eltiltassék.

Mi az illy eltított jószágnak vissza-
szerzését illeti, az a behozandó rövid tör-
vénykezési uton lenne elintézendő. Ez az
egy csekély javaslat, mellyet az örökö-
södési rendszer módosítása dolgában elő-
adni kívántam.

DE BÁLLAGI GÉZA.

Ára 12 kr. pengöben.

